

COLIN STORER
Weimar Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihi

COLIN STORER Nottingham Üniversitesi'nde tarih dersleri vermektedir. Nottingham Üniversitesi'nden doktora derecesi almış ve Warwick Üniversitesi'nde ders vermiştir. I.B. Tauris tarafından yayımlanan *Britain and the Weimar Republic: The History of a Cultural Relationship* [Britanya ve Weimar Cumhuriyeti: Kültürel Bir İlişkinin Tarihi] adlı kitabın yazarıdır.

A Short History of Weimar Republic

© 2013 I.B. Tauris & Co. Ltd.

İletişim Yayınları 2183 • Tarih Dizisi 98

ISBN-13: 978-975-05-1794-5

© 2015 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2015, İstanbul

EDITÖR Kerem Ünüvar

YAYINA HAZIRLAYAN Merve Öztürk

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Komünist, Nazi, Katolik Merkez, Sosyalist ve diğer siyasi görüşlere sahip eylemciler, Temmuz 1932 Reichstag seçimleri sırasında partilerinin seçim afişleriyle (Bundesarchiv)

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

DİZİN Birhan Koçak

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

COLIN STORER

Weimar Cumhuriyeti'nin Kısa Tarihi

A Short History of Weimar Republic

ÇEVİREN Sedef Özge

Jenny'ye sevgilerimle...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	11
GİRİŞ	
PRUSYA, ALMANYA VE SAVAŞIN KAYNAYAN KAZANI	15
Weimar Almanyası'nın bağlamı.....	17
Prusya'nın yükselişi.....	19
Birleşik Almanya.....	25
Savaşın kaynayan kazanı.....	32
TAKVİM	37
BİRİNCİ BÖLÜM	
KRİZ YILLARI (1918-1923)	43
Savaşın içerideki etkisi.....	44
Yukarıdan devrim, aşağıdan devrim.....	47
Solun meydan okuması.....	55
Sağdan gelen tehdit.....	64
İKİNCİ BÖLÜM	
İLİMLİLAŞTIRMA MÜCADELESİ:	
WEIMAR'IN SİYASİ KÜLTÜRÜ	77
Weimar anayasası.....	78
Weimar parti sistemi.....	84

Parlamento dışı siyaset.....	92
Cumhuriyetçilerden yoksun bir cumhuriyet mi?.....	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUAZZAM ENFLASYON VE WEIMAR EKONOMİSİ	105
Almanya'nın ilk ekonomik mucizesi.....	106
Savaşın finansmanı ve enflasyon.....	110
Enflasyondan hiperenflasyona.....	111
Para birimine istikrar kazandırılması ve Dawes Planı.....	123
Muazzam enflasyonun bağlamı.....	127
“Altın yirmili yıllar”: İstikrar ve refah mı?.....	129
Büyük Buhran.....	133

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

REVİZYONİZM VE İSTİKRAR ARAYIŞI: WEIMAR'IN DIŞ POLİTİKASI	141
Versailles Antlaşması.....	142
Alman revizyonizmi: Geçişirme.....	151
Alman revizyonizmi: <i>Erfüllungspolitik</i>	155
Stresemann zamanında dış siyaset.....	157
Stresemann'dan sonra dış siyaset.....	164

BEŞİNCİ BÖLÜM

WEIMAR TOPLUMU VE KÜLTÜRÜ	171
Eski seçkinler: Aristokrasi ve subaylar.....	172
Kırsal alan.....	175
Orta sınıflar.....	176
İşçi sınıfı.....	178
Toplumsal cinsiyet ve cinsellik.....	181
Kentli cumhuriyet.....	189
Weimar kültürü.....	196

ALTINCI BÖLÜM

KRİZ VE ÇÖKÜŞ (1929-1933)	205
Demokrasinin krizi.....	206
Nazilerin yükselişi.....	212
Brüning'den Hitler'e.....	220

Cumhuriyetin sonu	226
Weimar neden başarısız oldu?	230
SONUÇ	
WEIMAR BAŞARISIZLIĞA MI UĞRADI?	235
EKLER	
Ek 1: Weimar Parti Sistemi	245
Ek 2: Reichstag Seçim Sonuçları, 1919-1933	248
Ek 3: Weimar Cumhuriyeti'nin Şansöyeleri	249
<i>OKUMA LİSTESİ</i>	251
<i>DİZİN</i>	255

TEŐEKKÖR

Bu kitabı yazmam kolay olmadı. Weimar Almanyası'nın tarihi gibi zengin ve çok yönlü bir konuyu 75 bin kelimedede toplamak, özellikle bu konuda zaten çok fazla yazıldığı düşünülürse zorlu bir sınavdı. Yine de hem öğrencilere hem de genel okura hitap edecek şekilde konuya giriş yapmak için elimden geleni yaptım. Umarım bunu başarabilmişimdir.

Proje fikrini ortaya atan, tavsiyeleri ve katkılarını benden esirgemeyen Jo Godfrey'e teşekkür ederim. Bana destek olan ve beni teşvik eden Nottingham Üniversitesi'ndeki meslektaşlarıma ve kütüphaneler arası kitap ödünç alma taleplerimi hızlı ve verimli bir şekilde karşılayan Nottingham Üniversitesi Halward Kütüphanesi çalışanlarına özel olarak teşekkür borçluyum. Son olarak, her zamanki gibi tüm dostlarıma ve aileme, özellikle yaşam ortağım Jenny'ye bu kitabın yazılması sırasında bana destek olup cesaret verdikleri için teşekkür ederim.

PRUSYA, ALMANYA VE SAVAŞIN KAYNAYAN KAZANI

Pek çok açıdan Weimar Cumhuriyeti bugün hâlâ bizimle. Televizyon belgesellerinden sinemaya, polisiye romanlardan popüler müziğe ve hatta çizgi romanlara kadar her yerde Weimar Cumhuriyeti'nin mirası var. Ancak günümüz siyaseti ve ekonomisi üzerine karanlık bir gölgesi de düşüyor. Weimar Cumhuriyeti, istikrarsızlıkla eş anlamlı hale geldi ve yakın tarihte dünyanın finans alanında yaşadığı çöküşün ardından günümüz gazetecileri ve yorumcuları tarafından sık sık anıldı. Koalisyon hükümetleri, küresel ekonomik belirsizlik, kemer sıkma, siyasi ve dini aşırı uçlar çağında, Weimar Cumhuriyeti'nin sorunlu tarihi, modern Batı toplumlarına, geride bıraktığımız 80 yılda başka herhangi bir dönemden çok daha yakın görünüyor.

Ancak güncel olaylar iki savaş arası Almanya hakkında bildiğimizi zannettiklerimizi yansıtıyor gibi görünse de yeni nesil tarihçiler Weimar Cumhuriyeti'nin genellikle olumsuz ve determinist popüler ve akademik tasavvurlarına karşı çıkmaktadır. Uzun yıllar boyunca tarihçiler ilk Alman demokrasisine büyük ölçüde karamsar bir yaklaşım sergiledi ve hem tarihçiler hem de tarihçi olmayanlar tarafından Weimar sık sık Hitler'in habercisi olarak görüldü. Diktatörlük, dünya savaşı ve Yahudi soykırımını deneyimlerinin Almanların ve az da olsa Anglo-Ame-

rikan tarihçilerin bir kuşağının yaşamlarının en büyük travması olduğu düşünülürse bu durum çok şaşırtıcı değildir. İki savaş arası Almanya'ya dair algımızın biçimlenmesine yardımcı olan Nazizmden kaçanlar ve 1940'lardaki barbarlığın nasıl ortaya çıkmış olabileceğini açıklamaya çalışan bir tarihçi kuşağı açısından, Weimar Cumhuriyeti zayıf ve doğası gereği kusurlu bir deneydi; kendi halkı tarafından sevilmiyordu ve kendisini doğuran koşullar tarafından başından itibaren lanetlenmişti. Daha sonra, 1960'larda (1930'ların başında Frankfurt Toplumsal Araştırma Enstitüsü'nde kariyerine başlamış olan Herbert Marcuse gibi Alman kuramcılardan kısmen etkilenmiş olan) "Yeni Sol" tarafından da cumhuriyet, ruhsuz tüketici kapitalizmiyle Stalinci totaliter tiranlık arasında Marksist bir orta yol bulma konusunda ılımlı Sosyal Demokratlarla burjuva siyasetçilerin ihanet ettiği veya teptiği bir şans, kaçırılmış bir fırsat olarak görüldü. Bu tür olumsuz ve determinist yaklaşımlar, 1980'ler ve 1990'larda da Weimar'a ilişkin tarih yazımında hâkimiyetini sürdürdü; hatta Detlev Peukert'in, cumhuriyetin "krizi" kavramına odaklanan ve Weimar Almanyası'nı modern sanayi toplumuna içkin gerilimlerin odak noktası olarak görerek bu döneme ilişkin çalışmaları yeniden canlandıran *Die Weimarer Republik: Krisenjahre der Klassischen Moderne* [Weimar Cumhuriyeti: Klasik Modernliğin Kriz Yılları] (1987)¹ adlı son derece önemli çalışmasında bile varlığını gösterdi.² Eric Weitz'ın 2007 tarihli mükemmel (ve genel olarak daha iyimser) *Weimar Germany: Promise and Tragedy* [Weimar Almanyası: Umut ve Trajedi] çalışmasının başlığının bile kaçırılmış fırsatlar ve ihanet edilmiş umutları akla getiren hüznünlü bir havası vardır ve bu, kırılğanlık ve lanetlilik anlayışını vurgular.

Yine de yakın tarihli araştırmalar Almanya'nın ilk demokratik cumhuriyetine yönelik bu olumsuz ve karamsar yaklaşımı bir dereceye kadar düzeltmiştir. Weimar tarih yazımında Pe-

1 İngilizce baskısı, *The Weimar Republic: The Crisis of Classical Modernity*, Londra, 1992.

2 Weimar Cumhuriyeti'nin tarih yazımında "kriz" teriminin kullanımı için bkz. Rüdiger Graf, "Either-Or: The narrative of 'crisis' in Weimar Germany and its historiography", *Central European History*, cilt 43, sayı 4, 2010, s. 592-615.

ter Gay ve Walter Laqueur'le 1960'lar ve 1970'lerde başlayan "kültürel yönelim" Weimar Cumhuriyeti'ne dönük anlayışımızı hem genişletmiş hem de derinleştirmiş; Weimar'ı Üçüncü Reich'a bir girişten ibaret olarak gören dar tarihsel söylemden öteye geçmeye başlamamızı sağlamıştır. Daha yakın tarihte, yeni bir tarihçi nesil, Weimar döneminin travmalarının ve deneyimlerinin gündelik yaşamla ilişkisinin nasıl olduğunu daha iyi anlamak amacıyla toplumsal cinsiyet ilişkileri ve popüler kültür gibi daha önce göz ardı edilen alanları aydınlattı. Böylelikle "yüksek siyaset"le ve "Weimar neden başarısız oldu?" sorusuyla ilgilenen akademisyenlerin çok uzun zamandır görmezden geldiği kesimlerin sesini duyurmakla kalmadılar, ayrıca vatandaşları tarafından seilmeyen, köşeye sıkışmış bir demokrasiye ilişkin daha önceki anlatılara da karşı çıkmış oldular.

Bu kitabın temel amacı, bu eski ve yeni araştırmaların büyük kısmını bir araya getirerek modern Alman tarihinin bu büyüleyici dönemi hakkında bilgi sahibi olmayanların Weimar Cumhuriyeti'nin tarihine kolay bir giriş yapmalarını sağlamaktır. Bunun için, kitapta Weimar Almanyası'nın siyaseti ve kültürü (geniş tanımıyla) incelenecek ve içinde bulunduğu genel tarihsel ve uluslararası bağlama oturtulacaktır. Böylelikle okura ilk Alman demokrasisinin daha kapsamlı bir portresinin çizileceği umulmaktadır. Bu ilk Alman demokrasisi, kendi içinde değerlendirildiğinde, olağandışı baskılar karşısında ayakta kalamamış olsa da gurur duyabileceği bir miras bırakmıştır.

Weimar Almanyası'nın bağlamı

Tarihçiler, tarihi küçük lokmalar halinde sunmayı severler; döneme veya ülkeye göre muntazaman bölümlere ayrılmış, hatta mümkünse okul veya üniversite müfredatı ya da bunun gibi kitaplar için uygun yapıda olmasını isterler. Ancak bütün bu bölümler zorunlu olarak yapay ve keyfidir. Tarih, katılımcıları tarafından yaşandığı haliyle keskin hatlı değildir ve bölümlere ayrılmaz. Bir anlamda tarih çalışması tamamen bağlamla ilgilidir. İnsanları, olayları, ulusları veya bütün bir dönemi en küçük ay-

rıntısına kadar inceleyebiliriz ancak bunları genel tabloya yerleştirmedigimiz sürece önemlerini asla tam olarak anlayamayız. Nasıl “hiçbir insan bir ada değilse”, hiçbir tarihsel olay da yalıtılmış değildir. Her bir olay geniş bir bütünün parçasıdır sadece; dolayısıyla ancak bir adım geri çekilip ayrı ayrı parçaların bir-biriyle ilişkisini gördüğümüz zaman bu parçaları anlayabiliriz.

Almanya söz konusu olduğunda bu durum belki de özellikle doğrudur. Modern Alman tarihinin incelenmesinde merkezi öneme sahip iki tarih tartışması, birbiri ardına gelen rejimlerin gelişimi takip edildiğinde devamlılıklar ve ortak noktaların ne kadar bulunabileceği ile Almanya'nın modern liberal bir demokrasiye doğru yolculuğunun, Britanya ve Fransa gibi daha “normal” bir yol izleyen ülkelerden ayrılan, “özgün” bir rotayı ne derece izlediğidir. Modernliğe giden bu “özgün yol” (*Sonderweg*) kavramı günümüzde artık eskiden olduğu kadar etkili olmasa da, Almanya'nın siyasi ve toplumsal gelişimini daha genel bir tarihsel ve uluslararası bağlama oturtmaya çalışması açısından, Weimar Cumhuriyeti'nin öğrencileri olarak bizim için hâlâ önemini korumaktadır. Kısaca bu kuram, 19. yüzyılda liberal birleşme hareketlerinin başarısızlığa uğramasının, modernlik öncesi aristokrat seçkinlerin güçlerini hâlâ korumayı başarabildiğini gösterdiğini ve böylece Almanya'nın, Batı Avrupa'da istikrarı ve demokrasiye doğru evrilmeyi sağlayan türden bir sivil toplumu ve siyasi kurumları geliştirmesinin önünün kesildiğini savunmaktadır. Bu eski seçkinlerin etkisinin sürmesi ve güçlü demokratik geleneklerle kurumların yokluğu, iki savaş arası dönemde Almanya'da demokrasinin kök salmamasının temel nedenleri olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla bu kuramın bizim Weimar Cumhuriyeti incelememizle yakından alakası vardır. Ancak *Sonderweg* tezini değerlendirebilmemiz için Almanya tarihine bakmamız ve diğer ulusların gelişimiyle karşılaştırma yapmamız gerekir.

Cumhuriyetin görünür “başarısızlığına” ilişkin diğer açıklamaların çoğu için de bu durum geçerlidir. Weimar tarih yazımının büyük kısmındaki başlıca zorluklardan biri, Almanya'daki gelişmeleri Avrupa'nın başka yerlerindeki gelişmeler-

den yahtarak ele alma eğilimidir. Bu da Almanya'ya baktığımızda özellikle sorun teşkil eder. Yüzyıllar boyunca kendi içinde bölünmüş olan ve kıtanın tam kalbinde yer alan Almanya, Avrupa'nın savaş alanı oldu. Güçlü komşularla çevriliydi ve ekonomisi ihracata dayalıydı; belki de bu durum Almanya'yı diğer tüm Avrupa devletlerinden daha fazla, uluslararası gelişmelerin insafına bırakıyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra durum daha da bariz hale geldi; askerî gücünün azalması, tazminat ödeme yükümlülüğü ve yabancı yatırıma bağımlılığı, Almanya'nın dünya sahnesindeki hareket serbestisini ciddi biçimde kısıtladı. Dahası, kendi içinde veya Britanya ya da ABD gibi daha eski ve yerleşik demokrasilerle karşılaştırılarak değerlendirildiğinde, Weimar Almanyası zayıf ve istikrarsız görünür. Halbuki aynı dönemde en yakın komşularından bazılarıyla karşılaştırıldığında, siyasi ve ekonomik olarak çok daha güçlü görünecektir. Benzer şekilde, Almanya'nın modernlik yolculuğunu Güney ve Orta Avrupa uluslarıyla ilişkili olarak ele aldığımızda, Britanya veya Fransa'yla karşılaştırıldığında olduğundan çok daha az özgün görünecektir gözümüze.

Prusya'nın yükselişi

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda tek bir birleşik siyasi varlık olarak Almanya'nın, henüz görece genç bir ülke olduğunu unutmamamız gerekir. *Sonderweg* kuramının olumlu yanları ne olursa olsun, Britanya ve Fransa ile karşılaştırıldığında Almanya'nın geç devletleştiği kesinlikle doğrudur. Batıdaki komşuları modern ulus-devletlere doğru gelişirken, Almanya, Avusturya Şansölyesi Prens Metternich'in deyişiyle, "bir coğrafya tabirinden"³ pek fazla öteye geçemedi.

Bugünkü Almanya'yı oluşturan topraklar, tek bir siyasi varlık değildi; minik minik otonom devletlere bölünmüştü: prens-

3 Britanya Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Lord Palmerston'a bir mektupta kullanılan orijinal ifade, "L'Italie est un nom géographique" (İtalya yalnızca bir coğrafya tabiridir) idi. Ancak aynı şey, birleşmeden önceki Almanya için de söylenebilir.

likler, dukalıklar, piskoposluklar ve özgür şehirler. Bu toprakların hepsi özerk olduğu halde, 1806'ya kadar, meşruiyeti MS 800'de Noel günü Papa III. Leo tarafından "Roma İmparatoru" olarak taç giydirilmiş Frenk Kralı Şarlman'ın varisi olduğu iddiasına dayanan Kutsal Roma İmparatoru'na kâğıt üstünde sadakat yeminiyle bağlıydı. Yine de bu unvan ancak 1512'de resmen kabul edilmişti; bu da İmparatorluğu bir arada tutan siyasi bağların gevşekliğini gösterir. İmparatorluğu oluşturan topraklar (1648 itibarıyla 234 bağımsız devlet ve 51 özerk İmparatorluk Şehri), kendi güçlerini ve ayrıcalıklarını korumaya çalışıyor ve İmparator, tebaasına istediğini yaptırmakta genellikle zorlanıyordu. Üstelik 15. yüzyıldan itibaren tüm Kutsal Roma İmparatorları Avusturya'daki Habsburg hanedanından geldiği halde, unvan babadan oğula geçmiyordu. Bunun yerine İmparator, İmparatorluk'ta hatırı sayılır güce sahip yedi Elektör tarafından ömür boyu görev yapmak üzere seçiliyordu.

Çok sayıda prens, dük ve şövalyenin İmparatorluk'ta güç ve etki sahibi olmak için birbiriyle yarışması nedeniyle Ortaçağ boyunca Alman devletleri arasında hep bir çekişme görüldüyse de, Almanca konuşulan topraklar 16. yüzyıldan itibaren Reform nedeniyle daha da parçalandı. Martin Luther'in yandaşları Katolik İmparator ve müttetikleriyle mücadele ederken Almanya yalnızca siyasi olarak değil dinen de bölünmüş oldu. Sonuçta, bugün bile bir ölçüde varlığını koruyan takribi bir kuzey-güney mezhep bölünmesi ortaya çıktı ve böylelikle Alman devletleri arasındaki farklılıklar daha da belirginleşti. 1555 Augsburg Barışı, Prenslerin devletlerinin hangi mezhebe bağlı olacağına karar vermesine olanak tanıdı ve aynı zamanda nihayetinde prenslerin bağımsızlığını tekrar doğrulamış oldu; ancak bu da meseleyi çözmedi. Süregiden dini gerilimler ve imparatorluk otoritesine başkaldırılar gittikçe şiddetlendi ve 1618'de İmparator II. Ferdinand'ın tebaasına dinini ve buyruğunu dayatmaya çalışmasıyla savaşa dönüştü.

Otuz Yıl Savaşı'nın (1618-1648) Alman toprakları ve bu topraklarda yaşayanlar üzerinde derin ve kalıcı bir etkisi oldu. Neredeyse otuz yıl boyunca büyük Avrupa güçlerinin ve müttetik-

lerinin orduları, beraberlerinde açlık, salgın hastalıklar ve sefalet getirerek Almanya'yı kasıp kavurdu; taş üstünde taş bırakmadı. Çatışan devletler savaşmaktan tükendiğinde, Almanya, son kez olmamak üzere kendini güçlü komşularının insafına kalmış olarak buldu. Yaklaşık iki yüz yıl sonra Viyana Kongresi'nde ve ondan yüz yıl sonra da Paris Barış Konferansı'nda olduğu gibi, Vestfalya Barışı, tükenmiş ve moral çöküntüsü içindeki bir Almanya'ya Büyük Güçlerin hırslarını dengeleyecek bir anlaşma dayatırken, Almanların kendi arzularını kaale almadı bile. Bilakis Almanya öncekinden daha da parçalı, komşu devletlerin çıkarlarına en iyi şekilde hizmet eden, zayıf ve bölünmüş bir ülke haline geldi.

Bu durum hırslı prenlere güçlerini ve etkilerini yalnızca Almanya'da değil Avrupa'nın tamamında artırma konusunda önemli bir fırsat sağladı. Savaş sonrası anlaşmadan beklenmedik bir şekilde yarar sağlayanlardan biri, küçük, sağlam bir zemin bulunmayan Kuzey Alman prensliği Brandenburg-Prusya oldu. Pek az doğal kaynağa sahip olan, savunulabilir sınırları bulunmayan, dört yanı karayla çevrili bu devlet, 16. yüzyılın din çatışmalarının dışında kalmayı başarmıştı ancak Otuz Yıl Savaşı'nın batağına amansızca saplandı. Savaş Brandenburg'u özellikle ağır vurdu; coğrafi konumu nedeniyle bu elektörlük, gelip geçerken öldüren, tecavüz eden ve yağmalayan İmparatorluk, Saksonya, Danimarka ve İsveç orduları tarafından yerle bir edildi. Hastalıklar, zaten kıtlık ve yetersiz beslenmeden mustarip olan nüfusu kırıp geçirdi; savaşın dehşetinden kurtulmak için pek çok insan evini terk etti. Elektörlük'ün nüfusu 1618 ile 1648 arasında yarı yarıya azaldı ve savaşın getirdiği ekonomik ve toplumsal altüst oluş, zaten borç batağı içindeki devleti daha da yoksullaştırdı.

Bütün bunların genç I. Friedrich Wilhelm (1640-1688) (daha sonra "Büyük Elektör" olarak anılacaktır) üzerinde derin bir etkisi oldu. Elektör unvanını aldığı anda henüz 20 yaşındaydı ve gençliğinin büyük bir kısmını Brandenburg'u kırıp geçiren ordular ve salgın hastalıklardan uzakta, yurtdışında geçirmişti. Otuz Yıl Savaşı'nın tahribatından tek kurtulan, Branden-

burg'un merkezinden yaklaşık 700 kilometre uzaklıktaki Prusya Dukalığı oldu ve yeni elektör, buradan çağdaşlarını hayrete düşüren bir kararlılık ve bağlılıkla topraklarının zenginliklerini canlandırmaya koyuldu. Devletini yeniden ayağa kaldırmaya ve bir daha asla yabancı güçlerin insafına bırakmamaya kararlı olan Büyük Elektör, yalnızca devletini değil elektörlük makamının kendisini de dönüştüren bir dizi reform gerçekleştirdi. 1680 yılına gelindiğinde Brandenburg, uluslararası üne sahip bir orduya, Baltık Denizi'nde küçük bir filoya, modern bürokrasinin filizlerine ve Fransa'dan topraklarına akın eden Protestan mülteciler sayesinde sağlam, yeni bir teknik ve endüstriyel temele sahipti. Belki de en önemlisi, Büyük Elektör, haleflerine ordunun Brandenburg-Prusya'nın ayakta kalması ve kalınması için ordunun merkezi öneme sahip olduğu ve dolayısıyla orduyla devletin kaderinin kopmaz bağlarla bağlı olduğu fikrini miras bıraktı. Sonraki yüzyıllarda bunun Prusya ve Almanya için önemli ve kapsamlı sonuçları olacaktı.

Friedrich Wilhelm'in başarıları yalnızca başlangıçtı. Prusya'nın azametle üzerine inşa edildiği temel, art arda üç kuşak Hohenzollern prensi tarafından atıldı. Büyük Elektör'ün oğlu, başarıları babasınınkilerden daha az pratik ve kapsamlı olmakla birlikte, topraklarının uluslararası statüsünü geliştirme ve Avusturya'daki Habsburg hanedanına tabi konumundan bir dereceye kadar bağımsızlığını sağlama konusunda faydalı adımlar attı. Elektör III. Friedrich (1688-1713), Hanesinin saygınlığını ve prestijini artırmak amacıyla elektörlük tacını krallık tacıyla değiştirmek için çalıştı. İmparator'la uzun pazarlıklardan sonra, 18 Ocak 1701'de Prusya Kralı I. Friedrich olarak taç giydi. Bu durum Brandenburg-Prusya'nın statüsünü önemli ölçüde iyileştirdi ve torununun teslim ettiği üzere "bir siyaset şaheseri yarattı: Krallık payesi, Brandenburg hanesini, o zamana kadar Avusturya hanesinin Almanya prenslerine dayattığı hizmetkârlık konumundan kurtardı."⁴

4 Frederick the Great, *Memoirs of the House of Brandenburg from the Earliest Accounts to the Death of Frederick I. King of Prussia...* By the Present King of Prussia, I. cilt, Londra, 1758, s. 183.